

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Podplukovník VOJIN MAXIMOVIC:

Desáté výročí I. Balkánské války.

(Psáno pro „Vojenské Rozhledy“.)

19. (5.) října tohoto roku končí první desetiletí historického vyhlášení války spolkem čtyř balkánských království — Srbska, Bulharska, Řecka a Černé Hory — císařství tureckému; končí se desátý rok od počátku I. Balkánské války, která stala se přede hrou velké světové války.

V této první balkánské válce připadla Srbsku vynikající úloha, neboť se stalo — díky dobré politice svých vůdců — pojítkem celého svazu, a to s jedné strany Bulharska, do té doby svého nesmiřitelného soka, s druhé strany Řecka, s nímž Srbsko již v šedesátých letech devatenáctého věku žilo v přátelském poměru a tvořilo spolek ve válce proti Turecku, a s třetí strany příbuzné Černé Hory, dávného válečného druha Srbska. A právě tak, jako bylo Srbsko pevným pojítkem mezi svými spojenci, vyplnilo i svoji vojenskou úlohu v této válce: porazilo hlavní turecký voj v západní části Balkánského poloostrova a tím zabezpečilo pravý bok i tyl Bulharům, takže ti to pak mohli klidně a bez bázně o Sofii pustiti se do bojů kolem Drinopolu a nastoupiti cestu k Čataldži; mimo to byl Řekům umožněn přístup a obsazení Soluně, nejdůležitějšího přístavu na Balkáně.

Vojenská akce Srbska v I. Balkánské válce provedena byla skvěle. Tento úspěch srbských zbraní na podzim a v zimě roku 1912 překvapil všechny jeho nepřátele, ba i přátele. Nikdo ani nepomyslel, že by vojenská síla malého Srbska, poraženého Turky r. 1876 u Džunisa a Bulhary r. 1885 na Slivnici, rozrazila v roce 1912 lví silou u Kumanova, Kosova a Bitolje nepravdu o jeho malé ceně a že by za měsíc od přechodu hranic očistila od Turků celé Staré Srbsko a Macedonii a pronikla až na Jaderské moře sverepou Albanií, již Evropa znala jako nejdivočejší a neprostupnou zemi.

Vojenské výsledky této války převýšily i samo očekávání srbských vojevůdců. Příčina toho tkví v tom, že starší generace vyšších srbských důstojníků trpěla morální tísň pro neúspěchy v roce 1876 a 1885 a že víra ve vlastní sílu byla u ní značně snížena. Z toho vyplývá větší opatrnost srbských i bulharských vojevůdců v jejich kombinacích, ve vypracování operačního plánu i ve způsobu jeho provedení. Proto základní strategická idea srbského vrchního velitelství se zakládá na snaze: zasaditi Turkům na toku vardarském rozhodující ránu a tím vyplniti hlavní spojeneckou úlohu a v touž dobu zabezpečiti ostatní frontu proti Kosovu a v novopazarském sandžaku rozložením značných sil.

Tímto plánem srbské vrchní velitelství zcela dosáhlo základní podmínky každé válečné operace: bezpečnost, byť i za cenu vzdání se lákavých a blýskavých výsledků, které by slibovaly riskantnější postup.

K válce s Turky vychován byl každý Srb již od časného dětství. Lze říci, že každý Srb již svým narozením podřízen byl velké národní dědičné myšlence — pomstě Kosova. Matčiným mlékem ssálo srbské dítě nenávisť proti Turkům, těm krvelačným utiskovatelům Srbovy svatyně — vlasti. V každém srbském domě — bohatém i chudém — vypravovalo a zpívalo se dětem o smutném Kosovu a o rohu cara Dušana, který zve Srby v boj za pomstu Kosova.

Škola navazovala svůj výchovný vliv na srbskou mládež v duchu lásky k vlasti a v duchu povinnosti každého Srba, osvoboditi své bratry z tureckého jha a na prvním místě pomstiti se za Kosovo.

A když Srb vstupoval do kasáren, aby odsloužil svoji dobu v řadovém vojsku, doprovázeli jej požehnáním otec, matka, žena, sestry i bratři; doprovázeli jej slovy: „Dejž Bůh, abys pomstil Kosovo!“ Ve vojště počínal srbský voják své vychování patřením na vzor kosovského hrdiny Obiliće, který 28. (15.) června 1389 na Kosovu zabil cara Murata. Obilić je ideálem srbského rytířství, jemu se snažil přiblížiti každý srbský voják.

Táž morální výchova procházela i řadami důstojníků. Zatím co se jedna skupina důstojníků vzdělávala ve vojenské akademii na základech úplně moderní vojenské vědy, druhá skupina vycházela z řad poddůstojníků se solidní vojenskou přípravou a s pevným spojením s vojenskou masou, z níž pocházela. Jedni i druhí důstojníci vychováni byli v duchu demokratickém; netvořili zvláštní důstojnické kasty, nýbrž byly skutečnými vůdci svých vojinů, vyzbrojeni vysokou odbornou přípravou a proniknuti láskou k vlasti a k svému selskému národu. Hrdinství je ideálem srbskému důstojníku, po němž on touží. Jako pravý junák vodil srbský důstojník své vojáky v bitvách u Kumanova a Bitolje, o čemž jim sami Turci dali skvělé uznání.

Mravně takto připraveni, žili srbský voják i důstojník v demokratickém politickém režimu, který pokračoval ve výchově Srbů ve směru úcty k svobodě a lásky k vlasti. Díky tomuto režimu dostalo srbské vojsko do řad aktivních důstojníků přes 50 procent selských synů, kteří jako generálové postavili se v čelo srbského vojska a vedli je do války v roce 1912.

Organisace srbského vojska byla velmi příhodná a populární. Každý srbský sedlák-branec věděl, že pozvání na cvičení i do mobilisace je věcí svatou, již má každý vyhověti. Každý voják přesně znal válečné přidělení svoje i svého vozu a spřežení, které mělo sloužiti v jezdecktvu nebo ve vozatajstvu.

Když byla 30. (17.) září 1912 vyhlášena mobilisace srbského vojska, deset pěších a jedna jezdecká divise byly připraveny k operacím v 17 dnech. Vojsko to čítalo: 233.000 pušek, 360 děl, 9000 šavlí, 50.000 koní, 31.000 volů a 18.600 vozů. Mimo to 60.000 branců třetí výzvy; ač nebyli povoláni na počátku mobilisace, přihlásili se hned u velitelství a byli velmi roztrpčeni, když 6. října byli podle nařízení ministerstva války posláni domů, aby tam čekali dalších rozkazů.

Koncentrace srbského vojska provedena byla z polovice pěšky a z polovice železnicí; 18. (5.) října stálo srbské vojsko v strategickém rozvinutí na hranici, jsouc připraveno k útoku.

Seskupení jeho bylo takové: Hlavní I. armáda za velení tehdejšího následníka trůnu Alexandra, čítající 5 pěších a jednu jezdeckou divisi, celkem 126.000 vojáků. Rozložena byla kolem Vranje; její úlohou bylo postoupiti proti Skoplji a Ovčimu poli a tam napadnouti hlavní tureckou sílu v Macedonii. Pomocná II. armáda generála Štěpána Stepanoviče, skládající se z 1 srbské a 1 bulharské divise, měla celkem 45.000 vojáků a stála v jihozápadním Bulharsku mezi Kystendžilem a Dupnicí. Měla bezprostředně chrániti Sofii a pomáhati první armádě útokem směrem pravého křídla a boku hlavního tureckého vojska ve vardarském toku, III. armáda — 63.000 — za velení generála Božidara Jankoviče, rozvinula se vpravo (na západ) od I. armády. Měla úlohu postupovati přes Kosovo. Ibarské vojsko, 22.000 vojáků za velení generála Mihaila Živkoviče, mělo postupovati k Novému Pazaru a chrániti tok západní Moravy. Konečně Javorská brigáda, 11.000 mužů, měla postupovati do krajního severozápadního cípu Novopazarského sandžaku, aby tam byla na stráž proti rakousko-uherské síle v Bosně na té části fronty.

Čety III. výzvy nebyly pojaty do sestavení armád. Čítaly 54.000 pušek, 180 děl a 850 šavlí.

Srbské vojsko přešlo hranici 19. (6.) října, tlačíc před sebou turecké a arnautské oddíly, které hájily hranici. Pokusy značně silného příštinského sboru, vpadnouti do Srbska proti III. armádě, rozbily se o ni ve dnech 15.—19. (2.—6.) října na samé hranici.

23. (10.) října byla I. armáda napadena tureckou vardarskou armádou (asi 50.000 Turků). V bitvě, která se u Kumanova strhla ve dnech 23. a 24. (10. a 11.) října, I. srbská armáda zničila úplně vojsko Zeki paši, které se dalo do zmateného útěku. Srbové ztratili přes 3000 mrtvých a raněných.

Kumanovská bitva je typickou pro Srby, které překvapila, a pro Turky, kteří měli vypracovaný plán. Srbové bitvu tu neočekávali; zadrželi 21. (8.) října I. armádu před Kumanovem, aby vyčkala příchodu III. armády od Kosova a s tou pak postupovala k Ovčimu poli, kde srbské vrchní velitelství očekávalo největší tureckou sílu.

Mezitím Turci na rozkaz generalisima Nazima paši učinili výpad, chtějíce před Kumanovem porazit hlavní srbskou armádu dříve, než by vstoupila v těsné strategické spojení se svými sousedy. Toto turecké gesto bylo by nebezpečné i pro mnohem lepší a značně větší sílu, nežli představovala turecká vardarská armáda.

U Kumanova zvítězila sama I. srbská armáda bez jakékoli pomoci sousední II. a III. armády, a to hlavně svojí vysokou morálností. Čety i vedoucí podali důkaz své znamenité způsobilosti. Bitva tato zejména dala vyniknouti silné houževnatosti srbského pěšáka ve vyčkávání značné nepřátelské přesily, jeho sílu ve výpadu, znamenitý taktický výcvik srbského dělostřelectva a velikou iniciativu důstojníků, velitelů pluků a praporů. Výcvik srbské pěchoty ve válčení na volném prostranství vyvolal pochvalu a uznání nepřátelských důstojníků. O velikém a rozhodujícím významu kumanovského vítězství nevěděli Srbové dva a půl dne; nemohli uvěřiti, že by byli tak lehce rozbili hlavní sílu tureckého vojska. Teprve když 26. (13.) října v poledne před divise I. armády, které jako železná palice postupovaly ke Skoplji, vyšli cizí konsulové ze Skoplje, Srbové se přesvědčili o velikém výsledku svého vítězství u Kumanova. Turci v panice vyklili Skoplji a Srbové 26. (13.) října obsadili toto své staré historické město.

Rozbitá turecká vardarská armáda ustoupila k Bitolji, aby tam zaujala strategické bočné postavení proti srbsko-varcarské i řecko-soluňské operační linii, aby tím pomohla osudu Soluně a zároveň se opřela o Albanii, od níž Turci očekávali značných posil. Kumanovské vítězství vznítilo ducha srbského vojska. Sňalo s duší srbských vojevůdců těžký studený chlad a dokázalo, že srbský válečník neměl viny na neúspěších džuniských (říjen 1876) a slivnických (listopad 1885).

Druhá srbská armáda, nyní jako dvě divise, odešla hned po bitvě u Kumanova do Bulharska na pomoc bulharské armádě obléhající Drinopol.

Třetí armáda přešla pomstěné Kosovo a došla ve dvou třetinách své síly dne 28. (15.) října do Skoplje, ale již jí nebylo třeba, neboť Turci utekli k Bitolji. Proto se tato armáda vrací na Kosovo a odtud koná nástup k Prizrenu a Djakovu a obsazuje ona města po malých bitvách. V té době ibarská armáda po obsazení města Nového Pazaru 23. (10.) října přechází Kosovskou Mitrovici a spojuje se u starého patriarchálního města Peći s černohorským vojskem.

Mezitím, co dvě části III. armády (16.000 mužů s 12 horskými děly), vykonavše namáhavý pochod severní Albanii, pronikají 18. (5.) listopadu po velmi značných potížích k srbskému Jaderskému moři u Lješe, I. armáda konala nástup směrem k Bitolji a překonala boje v horských krajích Prisatu a Pletvaru u města Kičeva a v rovině u města Prilepu v dosahu panství srbského legendárního junáka kraljeviče Marka.

V postupu tom bylo třeba, aby se 5. listopadu (23. X.) I. armáda zastavila a odpočinula, ale řecká vláda pro porážku jedné své divise u města Banice, jižně od Bitolje, uprosila srbskou vládu, aby její I. armáda pokračovala v postupu k Bitolji a pomohla Řekům udeřením na turecké vojsko u Bitolje. Srbi, vždy upřímní spojenci, hned se vydali na cestu k Bitolji a ve dnech od 15.—19. (2.—6. listopadu) rozbili zbytek turecké vardarské armády a zahnali ji do Albanie.

Bitoljské vítězství je doplňkem vítězství u Kumanova. S vojenského hlediska je zajímavou bitvou vedenou Srby podle plánu a po dobré přípravě. Srbské voje ukázaly tu tytéž své veliké schopnosti jako v bitvě u Kumanova. V důležitém taktickém bodu na oblakovské výšině vydržela srbská pěchota druhé výzvy 3 dny a 3 noci v nepřetržitých úporných zápasech v bezprostředním styku s Turky, a to bez potravy, majíc velmi málo střeliva, ve špatném oděvu za zimy, proti značně silnějšímu nepříteli. Tyto bitvy jsou typem pozdějších hrdinných bojů veliké války světové.

Bitoljskou bitvou byla v hlavních rysech skončena válka Srbska s Tureckem.

Po Bitolji srbské vojsko pokračovalo v akci:

1. Pod Drinopolem dvě divise s moderním těžkým dělostřelectvem pokračovaly v akci jako pomoc Bulharům v útoku na Drinopol. Akce ta končila 26. (13.) března 1913 dobytím této pevnosti.

2. U Skadru, jako pomoc Černohorcům, bila se jedna divise II. výzvy a později rozšířena pomoc ta v sílu jednoho armádního sboru se všemi prostředky k dobývání této pevnosti. Intervence evropských mocností zabránila srbským vojákům, aby společně se svými bratry Černohorci dobyli Skadru a 21. (13.) dubna 1913 musil srbský přímořský sbor podle rozkazu vrchního velitelství upustiti od obléhání Skadru, aby pak do něho 23. (10. dubna) vešli sami Černohorci.

Konec války s Tureckem zastihl srbské vojsko úplně připravené k dalším válečným operacím. Celkové jeho ztráty za této války (říjen 1912 až duben 1913) byl asi 18.500 mrtvých a raněných. Turků zajato bylo 16.500 vojáků a 354 důstojníků.

S vojenského hlediska měla válka Srbska s Tureckem význam jako vážná ukázka srbské ozbrojené moci po značně dlouhé pauze (1885—1912). V této válce ukázalo srbské vojsko svoji znamenitou organizaci, taktický výcvik a velikou iniciativu mladších velitelů. Duch ozbrojeného srbského národa ukázal se tak vysokým, že může sloužiti za příklad správné národní a vojenské výchovy.

Po celou dobu války šla politika a strategie vrchní správy Srbska ruku v ruce, ani jeden rozpor, ani jedna nepříjemnost. Ještě trvala kumanovská bitva, když 24. (11.) října v Niši bulharský ministr financí osobně prosil srbskou vládu, aby ihned jedna srbská armáda dvou divisí přispěla Bulharům u Drinopole na pomoc. Srbská vláda učinila návrh svému vrchnímu velitelství, které již 26. (13.) října vysílá první divisi do Bulharska, třebaže vědělo, že s Turky není dosud vše skončeno. Hned po tom 31. (18.) října obrací se i druhá divise na pomoc spojencům Bulharům, aby i u Drinopole bylo prolito hojně srbské krve za spojence Bulhary.

Jakmile řecká vláda 4. listopadu (22. X.) požádala vládu srbskou o pomoc ve směru Bitolje, srbské vrchní velitelství uvádí v pohyb I. armádu, přes to, že operační poměry Srbů byly nyní velmi ztíženy (dlouhá, neupravená komunikace, nedostatek potravy a střeliva). Vítězstvím u Bitolje zabezpečili Srbové Řekům Soluň a mimo to ustoupili jim město Lerin — čistě srbské — i přes to, že je obsadilo srbské jezdeckto.

Když srbská vláda viděla, jak se Černohorci namáhají pod pevností Skadrem a pro nedostatek vojska i děl nemohou ničeho dosáhnouti, vyhovuje žádosti krále Nikoly Černohorského, a srbské vrchní velitelství nařizuje, aby přímořský sbor, ač slab a neúplně vypraven, udeřil na skadarskou pevnost a pomohl bratrům Černohorcům. V jediné krvavé noci v boji pod Brdicí ztratila srbská pěší brigáda 1500 vojáků, ale za to pomohla Černohorcům obsadit Veliký Vardaňolt nad Skadrem.

Prvá Balkánská válka byla skvělou zkouškou pro Srbsko i Srby na poli vojensko-politické činnosti nového Srbska.

Ve válce této dobylo srbské vojsko právem svá pojmenování: „Srbská naděje“ a „Mstitelé Kosova“. Důvěra v sílu Srbska velmi vzrostla a cena Srbska jako politického faktora v Evropě velmi stoupla.

Souběžně s ozbrojenou mocí a opřeno o ni, dává Srbsko zářící příklad spojenecké solidnosti a spolehlivosti. I nad úmluvu posílá Srbsko Bulharům dvě své divise, aby Bulhaři u Drinopole vyměnili své čety a aby včas mohli zesílit své armády na postupu k Čataldži. Kdyby nebyli Srbové přispěli u Drinopole, Bulhaři by byli nemohli odtud vzít své posily k tažení na Cařihrad a jejich neúspěšný výpad na Čataldžu 17. a 18. (4. a 5.) listopadu byl by mohl být katastrofální. Drinopol byl by nikdy nepadl, kdyby byli Srbové nepřišli před tuto pevnost se svým výborným obléhacím dělostřelectvem.

Srbská politika podporuje tedy všechny tři své spojence. Srbsko je tedy věrnou sestrou — dává i krev svých synů na dosažení cílů spojenců.

Za to vše Srbsko nečiní politických nároků, neklade žádných podmínek za to, že poskytuje pomoc i mimo předvídané případy.

Tedy tato I. balkánská válka ukazuje celému světu zářící jas její spojenecké věrnosti i velikosti její vojenské síly, dokázané znovu v krveprolití v letech 1914—1918.

Po skončení I. balkánské války mohli vůdcové srbského národa s klidným svědomím — vědomí jsouce si svých spojeneckých povinností a plní naději ve vyzkoušené srbské zbraně — očekávatí spravedlivé řešení otázky hranic Srbska na jeho jihu.

V. J. HAUNER:

Přehled operací Balkánské války 1912—13.

I.

Když dne 9. října 1912 Černohorci zahájili válku s Tureckem, potrášali mnozí evropští kritikové nedůvěřivě hlavami: nejmenší ze čtyř státeků, které sloužily spíše za látku politických klepů než byly brány vážně, dovoluje si provokovat tureckého souseda, který dosud z každé války vyšel aspoň čestně. Ale balkánští národové nebyli dětmi; znali lépe své bývalé utlačovatele než Evropa, jež neznala řádně ani těchto čtyř malých království, a výsledek jim dal zcela za pravdu. Balkánský svaz se stal najednou obávanou jednotkou evropské síly a proto některé velmoci pojaly myšlenku, že musí býti zničen buď jak buď. Skutečně se jim to pak podařilo, bohužel. Neboť kdyby Balkánský svaz byl potrval, sotva by se byla evropská válka tak protáhla a zejména s Rakousko-Uherskem by to bylo skončilo velmi záhy. Na neštěstí politická krátkozrakost vehnala jednoho z kontrahentů do náručí nepřátel a plody vítězství z roku 1912—13 byly aspoň na čas ohroženy.

Balkánská válka, jejíž stručné studium je obsahem tohoto článku, je zajímavá z několika důvodů. Předně je předchůdcem války světové a její účastníci bojují zbraněmi naprosto moderními, jež se v ní též osvědčily. Dále je to válka koalice proti centrální, jednotné mocnosti. Ovšem mocnost ta nemá svých bojových prostředků pohotově a soustředěných. Strategicky se rozpadá balkánská kampaň proti Turecku na dvě hlavní části, podle polohy bojišť. Rhodopské pohoří dělí balkánské válčiště v d v ě j e v i š t ě: západní a východní. Západně od Rhodope bojuje Turecko na vnitřních liniích snášeje soustředný útok Srbů, Černohorců, Řeků a z části i Bulharů; východně od Rhodope má Bulharsko proti sobě nepřitele, jenž se dá zdolatí jen frontálně, jsa nad to opřen o své hlavní město, kam jdou všechny jeho posily z rozsáhlých území mimoevropských.

S toho stanoviska dlužno posuzovati veškeré operace. Na východě boj bulharské armády s částí tureckých vojsk, která jsou však schopna zesílení, nebudou-li brzy potřena; na západě soustředný postup čtyř spojenců proti nepříteli, jehož zdroje mužstva i materiálu jsou tam omezeny, jenž stojí výstředně od své hlavní základny, maloasijské, a jemuž nad to námořní spojení je odříznuto řeckým loďstvem, jež ovládá moře. Tím lze již předem pochopiti různý výsledek na obou částech válčiště: výsledek absolutní na západě, ale jen polo-
vičatý na východě. A přistoupí-li k tomu ještě nevraživost evropských mocností a jejich větší zájem na některých částech západního bojiště